

Kako prijaviti porodično nasilje?

Za prijavu porodičnog nasilja dovoljno je da dostavite informacije o nasilju policiji, tužilaštvu, centru za socijalni rad, radnicima u zdravstvenim ustanovama ili zaposlenima u školi.

Prijave se mogu podneti: telefonskim pozivom, mejlom, poštom ili lično, odnosno usmeno.

Sve prijave, bez obzira kojoj instituciji su dostavljene, biće prosleđene policiji na dalje postupanje, a postupkom će koordinirati javno tužilaštvo.

Kada se prijavljuje direktno policiji - najbolje je prijaviti pozivom na broj **192**. Ovi pozivi ostaju zabeleženi, što može biti od značaja ukoliko se protiv nasilnika pokrene sudski postupak.

Prilikom prijavljivanja u policijskoj stanici nije izvesno koliko će osoba čekati da bude primljena, a ako žrtva, iz bilo kog razloga, odustane i ode, vrlo je moguće da neće postojati evidencija o tome da li je uopšte dolazila.

Pošto postupcima koordinira javno tužilaštvo, najcelishodnije je prijaviti nasilje direktno nadležnom javnom tužilaštvu prema mestu prebivališta. Javno tužilaštvo će identifikovati ključne stvari neophodne za pravnu kvalifikaciju krivičnog dela i predupređiće se odbacivanje krivične prijave iz tehničkih razloga.

Prijave mogu biti anonimne i nadležni organi su svakako obavezni da po njima postupaju. Osoba koja prijavljuje porodično nasilje nije dužna da otkrije identitet ni kada to policija ili neki drugi organ, izričito zahteva.

Prijava porodičnog nasilja povećava rizik za žrtve, zato je važno naglasiti ako se nasilje prijavljuje bez njene saglasnosti. Institucije će u tim slučajevima prvo razmotriti pitanja bezbednosti i podrške osobi koja živi sa nasilnikom, pa tek onda preduzimati konkretne korake.

Ukoliko niste sigurni kako da postupite ili želite da prijavite nasilje anonimno, a niste sigurni kako da zaštitite svoj identitet, možete pozvati SOS telefon ili poslati mejl na adresu članica Mreže Žene protiv nasilja, koje će razmotriti slanje dopisa Grupi za koordinaciju i saradnju kojom rukovodi nadležno tužilaštvo.

Za vođenje krivičnog postupka, nasilje je najbolje prijaviti odmah, a najkasnije u roku od tri meseca, zbog rokova koji ističu prema krivičnom zakonodavstvu.

Osobe koje su preživele nasilje, mogu povesti sa sobom osobu od poverenja, koja će im pružati podršku, kada prijavljuju nasilnika.

U prvom kontaktu sa policijom, trebalo bi se skoncentrisati na najbitnije činjenice - ko je bio nasilan i kako, koliko se to puta desilo, da li postoji strah da će se nasilje ponoviti, koje povrede žrtva ima ili koje pretnje su joj upućene.

Svedoci nasilja, do dolaska patrole, mogu da snime događaj ili zvuke koje čuju. Ukoliko je bezbedno i sigurni su da nasilnik nema oružje, mogu pokušati da zaustave nasilje odvlačenjem pažnje ili obuzdavanjem nasilnika.

Izvor: Advokatica Nina Nicović, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Autonomni ženski centar (publikacija: Ako sam svedok nasilja kako da ga prijavim)

Kako se pripremiti i koje mere bezbednosti preduzeti kada prijavljujete nasilje?

Nasilniku ne treba najavljivati prijavljivanje, niti ga treba obavestiti o prijavi. Ovo povećava rizik od nasilja.

Kada je osoba u neposrednoj opasnosti, preporuka je da pobegne od nasilnika, ako je to moguće, i da od porodice ili prijatelja kojima veruje odmah pozove policiju kako bi patrola došla na mesto događaja.

Ukoliko ne može da pobegne, najbolje da se zaključa u neku prostoriju. Ako ima mobilni telefon, trebalo bi da odmah pozove policiju ili prijatelje koji će pozvati policiju, kako ne bi dugo čekala na razgovor sa policijskim službenikom.

Ne treba sređivati kuću i uklanjati tragove koji ukazuju da se dogodio nasilni događaj.

Kada nije u neposrednoj opasnosti od nasilnika, preporuka je da se kontaktira nevladina organizacija koja može da pruži savete za konkretni slučaj, kao i da se razgovara sa osobama od poverenja. Te osobe mogu biti svedoci u korist žrtve ako počne sudski postupak.

Kada se nasilje prijavljuje, bitno je da se osoba fizički odvoji od nasilnika, pa je savet da pokuša da na neupadljiv način uštedi novac, napusti stan i skloni se na sigurno mesto.

Ukoliko je u pitanju majka i ukoliko je moguće, treba decu povesti sa sobom, jer bez privremenog ili pravosnažnog rešenja o starateljstvu, neće moći da se vrati po njih. Policija neće pomoći da se deca preuzmu od nasilnog roditelja, ako se ne nalaze u neposrednoj opasnosti od nasilja.

FLOURISH

Osoba koja živi sa nasilnikom može da, pre prijavljivanja, prikupi dokaze - listinge poziva, poruke, fotografije ili snimke, medicinsku dokumentaciju o fizičkim povredama ili odlascima kod psihologa ili psihijatra, kao i da vodi beleške ili dnevnik o nasilnim događajima (sa upisanim datumima, opisima događaja i pretnji i imenima svedoka). U slučaju da nije bezbedno da prikupljene materijale čuva kod sebe, najbolje ih je odmah poslati na telefon poverljive osobe koja će ih čuvati.

Sve dokaze koje je žrtva prikupila treba čuvati najmanje do kraja svih sudskih postupaka - krivičnog, parničnog i porodičnog.

Preporuka je i da se nikada ne vraća sama u zajednički stan, već da ode u pratnji policije po bilo šta što joj je neophodno.

Izvor: Advokatica Nina Nicović, Portal sigurnakuca.net

Šta možete da očekujete kada prijavite nasilje?

Po prijavi za porodično nasilje policija, javno tužilaštvo i centri za socijalni rad koordinisano će pružaju dve stvari, u skladu sa svojim nadležnostima:

- **Bezbednost i podršku**

Kada je u pitanju **bezbednost** osoba koje su iskusile nasilje, policija, tužilaštvo i centri za socijalni rad proceniće rizik i doneti **hitne mere ili mere hitnog zbrinjavanja**, ukoliko smatraju da je to potrebno. To znači da žrtve mogu biti **izmeštene u sigurnu kuću**, da nasilniku može biti zabranjeno da im **prilazi i komunicira sa njima i da boravi u zajedničkom stanu**.

Pored zaštite, imaju pravo i na usluge: **savetovanja, sigurnog smeštaja, psihološke pomoći, pravne pomoći, pokretanja sudskih postupaka, finansijske pomoći i pomoći pri zapošljavanju i stanovanju**.

Ukoliko je prijavljeno da je dete direktna žrtva nasilja, mere se mogu doneti i za dete. Dete može biti izmešteno iz porodice zajedno sa nenasilnim roditeljem ili samo, a plan podrške za dete može uključiti rad sa roditeljima.

- **Istraživati slučaj i odlučiti o pokretanju krivičnog postupka**

Paralelno sa donošenjem mera bezbednosti i podrške, tužilaštvo rukovodi i istragom i prikupljanjem dokaza za potencijalno podizanje krivične prijave.

Osobe koje su preživele porodično nasilje imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć, a deci se obavezno dodeljuje punomoćnik iz reda advokata koji bi trebalo da vodi računa o njihovim pravima i interesima.

Kada je porodično nasilje prijavio svedok, koji nije tražio anonimnost, policija će uzeti lične podatke, tražiti da pogleda ili poslušna snimke, ukoliko su snimili nasilje, i biće pozvani da u policijskoj stanici daju izjavu. Ukoliko se protiv nasilnika pokrene sudski postupak, mogu biti pozvani da svedoče. Svedoci nasilja u postupku, takođe mogu da se raspitaju o svojim pravima i obavezama pozivom na broj telefona [besplatne pravne pomoći](tel:112).

Izvor: Zakon o sprečavanju porodičnog nasilja, Portal sigurnakuca.net, Autonomni ženski centar (publikacija: Ako sam svedok nasilja kako da ga prijavim)

Šta su hitne mere i kako funkcionišu?

Hitne mere su mere zaštite bezbednosti žrtve porodičnog nasilja koje izriče policija i traju do 48 sati. Policija o ovim merama obaveštava i žrtvu i počinioca.

Hitne mere su:

- Privremeno udaljenje mogućeg učinioca iz stana
- Privremena zabrana mogućem učiniocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj

Policija može izreći jednu ili obe hitne mere. Mogu se odnositi na zaštitu maloletne i punoletne osobe. Podaci pokazuju da ih policija mahom izriče samo za majke, retko za decu, pa je važno da se istakne ukoliko su deca takođe trpela nasilje.

Policijski službenici naređenje o izrečenim hitnim merama odmah dostavljaju i nadležnom tužilaštvu na čijem području se nalazi prebivalište odnosno boravište žrtve, Centru za socijalni rad i Grupi za koordinaciju i saradnju.

Na predlog tužilaštva, nadležni sud može da produži hitnu meru na period od još 30 dana.

Za vreme trajanja hitne mere, policija bi trebalo da obilazi osobu koja je pod zaštitom. U slučaju kršenja izrečene hitne mere, policijski službenici podnose prijavu Prekršajnom sudu, a počinilac može biti kažnjen zatvorskom kaznom do 60 dana.

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Autonomni ženski centar, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici

Šta je hitno zbrinjavanje i kako izgleda boravak u Sigurnoj kući?

Centar za socijalni rad može izmestiti osobe koje su preživele nasilje iz stana upućivanjem u sigurnu kuću zajedno sa decom. Ukoliko je žrtva dete, ono se može izdvojiti sa nenasilnim roditeljem ili samo. U slučaju da se dete, iz bilo kojih razloga, izmešta samo, ono će biti smešteno u hraniteljsku porodicu.

Bilo da je smešteno u sigurnu kuću ili hraniteljsku porodicu, dete će dobiti neophodnu psihološku i pedagošku podršku.

Sigurne kuće moraju biti opremljene po pravilniku i u njima dete ima sve što mu je neophodno za boravak – ishranu, odeću, sredstva za higijenu, udžbenike, školski pribor, internet, dvorište i igraonicu, koja radnicima pomaže da kroz igru deci manjeg uzrasta pruže psihološka podrška i procene njihovo psihološko funkcionisanje.

Ukoliko policija, tužilaštvo i centar za socijalni rad procenjuju da nije bezbedno da dete ide u školu, centar za socijalni rad će o tome obavestiti nadležnog nastavnika, a dete će po nastavnom programu raditi u sigurnoj kući. Čim se osiguraju bezbednosni uslovi, dete će se vratiti u školu.

U sigurnoj kući može da se boravi najduže šest meseci. Duži boravak je moguć uz saglasnost lokalne samouprave i centra za socijalni rad.

Izvor: Nada Padejski Šekerović, rukovoditeljka Sigurne ženske kuće, Ekspertska grupa Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Koje su druge mere zaštite?

Pred istek hitnih mera, tužilaštvo, centar za socijalni rad ili žrtva mogu podneti tužbu za **mere zaštite od nasilja u porodici**. Ove mere propisane su Porodičnim zakonom, a ne Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, pa o njima odlučuju porodični sudovi.

Ove mere mogu da traju najviše godinu dana, ali se mogu i produžiti ako se nasilje ponovi, i uključuju:

- izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine ili zakupa
- izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine ili zakup
- zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti
- zabrana prilaska mesta stanovanja ili posla žrtve
- zabrana daljeg uznemiravanja

Ukoliko nasilnik prekrši ove mere, može biti kažnjen kaznom do tri godine zatvora ili novčano.

Tužbe za donošenjem ovih mera često podnose osobe koje su preživele nasilje same, a centri za socijalni rad im pružaju pravnu pomoć pri sastavljanju.

Sud može doneti mere zaštite deteta, i onda kada to nije postavljeno kao zahtev, ukoliko proceni da je potrebno. Sudije u porodičnim sporovima mogu da odrede jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici, ili odluče o potpunom ili delimičnom lišenju roditeljskog prava, ako procene da je to u najboljem interesu deteta, čak i onda kada to roditelji ne traže.

Ukoliko nasilnik bude optužen za porodično nasilje i proglašen krivim, sud može u presudi doneti i **mere bezbednosti** koje su predviđene Krivičnim zakonikom. Najčešće se u slučajevima porodičnog nasilja izriču:

- zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenima, ukoliko je ovaj zahtev postavilo tužilaštvo ili oštećeni

- obavezno lečenje od bolesti zavisnosti
- obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi;
- obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi

Izvor: Porodični zakon, Autonomni ženski centar, Ekspertska grupe Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja, Posebni protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima

Na koje usluge ima pravo osoba koja je preživela porodično nasilje?

Pružanje podrške i usluga osobama sa iskustvom nasilja je obaveza centra za socijalni rad, koji neke pruža sam, a neke u saradnji sa drugim institucijama.

Po prijavi nasilja, u centru za socijalni rad žrtve, ali i svedok ako je prijavio nasilje, dobiće **savet** kako da se zaštitite ili kako da pomognu u zaštiti žrtve nasilja, informacije o tome šta može da preduzme centar za socijalni rad, kao i šta su nadležnosti drugih institucija koje postupaju po prijavama nasilja.

Centri osobama sa iskustvom nasilja pružaju **psihološku podršku**, ohrabruju ih da iznesu sva iskustva vezana za nasilje i pokrenu ili učestvuju u sudskim postupcima protiv nasilnika.

Kada je u pitanju **pravna podrška**, centar za socijalni rad može da pomogne i napiše krivičnu ili prekršajnu prijavu ili tužbu za mere zaštite od nasilja u porodici. Pravnici centra ne mogu pisati zahteve za razvod braka, tužbe zbog neplaćanja alimentacije ili izmenu odluke o poveravanju dece, ali mogu da pruže pravni savet i upute na besplatnu pravnu pomoć.

Radi zaštite najboljeg interesa deteta, centar može i sam, po službenoj dužnosti, da **pokreće sudske postupke** za lišenje roditeljskog prava nasilnika i za određivanje mera zaštite od nasilja po Porodičnom zakonu.

Žrtve porodičnog nasilja imaju pravo na **besplatnu pravnu pomoć**, koja se sastoji se od pružanja pravnih saveta, sastavljanja podnesaka, zastupanja i odbrane. Besplatnu pravnu pomoć pružaju advokati i službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave koji mogu, između ostalog, podnositi tužbe za zaštitu od nasilja prema Porodičnom zakonu, razvod braka, vršenje roditeljskog prava ili izdržavanje.

Prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, žrtve porodičnog nasilja imaju pravo na ovu uslugu bez obzira na njihovu materijalnu situaciju.

Da bi dobile ovu uslugu, neophodno je da popune zahtev na posebnom obrascu i podnesu ga organu lokalne samouprave. Nije neophodno da podnose prijavu za porodično nasilje, već mogu da objasne situaciju i sve što im se događa u zahtevu, ali je bolje da uz zahtev podnesu

dokument koji potvrđuje da su trpele nasilje (kopiju krivične prijave, zapisnik o obaveštenju primljenom od građana pred policijskom upravom, rešenje o izricanju hitne mere zaštite).

Odluku o dodeli besplatne pravne pomoći donosi lokalna samouprava u roku od osam dana. One kojima je odobrena, rešenjem upućuju na pružaoca besplatne pravne pomoći.

Odrasle žrtve nasilja imaju pravo i na **finansijsku pomoć**, ukoliko se radi o nezaposlenim, radno nesposobnim ženama ili nosiocima socijalne pomoći. U nekim lokalnim samoupravama žrtve mogu dobiti i jednokratnu novčanu pomoć, **kao i pomoć pri zapošljavanju**.

Nacionalna služba za zapošljavanje prepoznala je žrtve porodičnog nasilja kao jednu od ranjivih grupa i donela mere kako bi im pomogla pri zapošljavanju. Centar za socijalni rad upućuje ženu koja je preživela nasilje da se prijavi na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje, gde će se proceniti njena zapošljivosti u odnosu na zahteve tržišta rada i njene potrebe, a zatim izraditi individualni plan. Ukoliko je to potrebno, organizovaće se obuke i dokvalifikacije, a u traženju adekvatnog radnog mesta savetnik bi trebalo da vodi računa o specifičnim potrebama žene, kao što je nemogućnost rada u smenama, noćni rad i rad vikendom, udaljenost mesta rada od mesta prebivališta i slično.

Prijavljivanje na evidenciju se vrši lično, a žrtve porodičnog nasilja treba da dostave i dokument koji može biti: pravosnažna sudska presuda, nalaz i stručno mišljenje centra za socijalni rad kojim se potvrđuje da je prijavljeno nasilje, tužbu koju je podnela žrtva ili neki organ po službenoj dužnosti ili potvrdu izdatu od strane nadležnog tužilaštva.

Žrtve porodičnog nasilja imaju pravo i na pomoć pri **stanovanju**. Zakon o stanovanju i održavanju zgrada ih prepoznaje kao kao jednu od osam posebnih kategorija korisnika prema kojima se definišu programi stambene podrške.

U Srbiji, međutim, ne postoje trajne i održive mere za stambeno zbrinjavanje žrtava porodičnog nasilja i dostupnost i uslovi pod kojima mogu da dobiju ili koriste ovu uslugu u mnogome zavise od mesta prebivališta i lokalne samouprave.

Iako Nacionalna strategija socijalnog stanovanja za period 2021-2022. predviđa posebne mere za žrtve nasilja u porodici kojima je potrebno stanovanje, mali broj opština nudi socijalno stanovanje žrtvama nasilja u porodici.

Informacije o ovoj usluzi može da pruži centar za socijalni rad.

Usluga podrške za žrtve nasilja delom finansira republika, a delom lokalne samouprave, pa se dostupne usluge razlikuju od opštine do opštine. Radnici centara za socijalni rad upozoravaju da usluga nema dovoljno, da nisu dostupne svima, da nemaju jednak kvalitet i da ih za decu gotovo nema.

Usluge koje pružaju nevladine organizacije takođe nisu dostupne svuda, najveći broj je dostupan u većim gradovima. Na njih, međutim, centri za socijalni rad ne upućuju redovno. U manjim sredinama, radnici nisu ni upoznati sa tim koje usluge žrtve mogu dobiti od lokalnih udruženja.

Izvor: Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Autonomni ženski centar (publikacije: Kad institucije zakažu ostaje tišina, Podrška Nacionalne službe za zapošljavanje ženama koje su preživele nasilje u porodici i žrtvama trgovine ljudima, Politika socijalnog stanovanja: Moćnosti i ostvarivanje prava za žene koje su preživele nasilje), Portal sigurnakuca.net, Ekspertska grupe Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Fenomena (portal Pravne informacije za žrtve nasilja)

Koja je uloga policije?

Policijski službenici u skladu sa Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, preduzimaju mere u cilju utvrđivanja činjenica i okolnosti događaja, kao i mere zaštite članova porodice koji su izloženi nasilju.

Ukoliko se nasilje dešava u tom trenutku, odmah po primanju prijave, odnosno informacije o nasilju, policijski službenici dolaze na adresu i odvođe mogućeg učinioca u policijsku stanicu. Njihov prioritet je bezbednost žrtve. Patrola izlazi na teren bez obzira da li je prijava anonimna ili ne.

Policajci iz patrole uzimaju kratke izjave prisutnih i konsultuju se sa nadležnim policijskim službenikom - koji poseduje sertifikat za primenu Zakona o sprečavanju nasilja u porodici - o narednim koracima.

Policija je dužna da razgovor sa osobom koja je pretrpela nasilje obavlja bez neposrednog prisustva nasilnika.

Oni mogu povesti počinioca u stanicu, pozvati hitnu pomoć ili odvesti povređenu osobu u medicinsku ustanovu, pretresti stan ukoliko dobiju informaciju da se u njemu nalazi oružje, oduzeti oružje i fotografisati, zabeležiti i uzeti tragove nasilja, po dobijanju naloga od tužioca. Često će, zbog uzimanja izjave, i žrtva biti odvedena u policijsku stanicu.

Tužilac ima prava da naredi lekarski pregled povređene osobe, čak i kada ona ne želi lekarsku pomoć. Ovo rade zbog prikupljanja tragova. Za fotografisanje vidnih povreda, neophodan je pristanak žrtve.

Ukoliko je stan sređivan posle nasilja, žrtva ima pravo da na to ukaže, kao i na druge dokaze (fotografije, video snimke iz telefona i slično), svedoke, ali i na to da li su deca prisustvovala nasilju.

Razgovore sa mogućim učiniocem nasilja, osobom koja je preživela nasilja, članovima porodice i eventualnim svedocima, vodiće nadležni policijski službenik sa sertifikatom za primenu Zakona o sprečavanju nasilja u porodici.

Razgovori imaju dva cilja: da prikupe što više informacija i dokaza o nasilju, kako bi se nasilnik procesuirao, i da procene bezbednost i rizik od ponavljanja nasilja, kako bi zaštitili žrtve. Ove procene rizika su veoma važne, jer na osnovu ove policijske procene tužilaštvo u značajnoj meri određuje dalje korake u zaštiti žrtava.

Procene rizika za decu koja su prisustvovala nasilju se u praksi retko rade, osim ako dete ima vidne povrede, pa je zato važno reći policajci ukoliko je dete trpelo bilo koji vid nasilja ili je bilo ugroženo na bilo koji način, ne samo fizički.

Po davanju iskaza pred policijom, žrtva ima pravo da pažljivo pročita šta su uneli u službenu belešku i da, pre potpisivanja izjave, traži dopunu ili ispravku, ako nije sve uneto onako kako je rekla. Za dalje postupke pred sudovima može biti važno da uzme kopiju zapisnika.

Po obavljanju razgovora na nasilnikom i žrtvom, policija može nasilniku da izrekne hitne mere, a potom i da podnese krivičnu prijavu. Osoba koja je preživela nasilje može zahtevati informaciju o tome da li će prijava biti podneta.

Izvor: Advokatica Nina Nicović, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Autonomni ženski centar, Siqurnakuca.net, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici

Koja je uloga tužilaštva?

Od donošenja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, tužilaštvo ima centralnu ulogu u sprečavanju nasilja.

Tužioci rukovode Grupama za koordinaciju i organizuju sastanke na kojima donose procene rizika i, zajedno sa policijom i centrima za socijalni rad, određuju planove zaštite i podrške žrtvama.

Po prijavi nasilja, policija je dužna da konsultuje dežurnog tužioca, koji ne mora da bude specijalizovan za porodično nasilje. On odlučuje da li ima elementa krivičnog dela i da li ima osnova da se nasilniku odredi i zadržavanja do 48 sati.

Kada policija odredi hitne mere, koje su u njenoj nadležnosti, tužilac odlučuje da li će tražiti njihovo produženje na još 30 dana. Uz predlog za produženjem mera, osnovni javni tužilac dostavlja sudu i procenu rizika nadležnog policijskog službenika, svoje vrednovanje njegove procene rizika i druge dokaze koji ukazuju na neposrednu opasnost od nasilja u porodici.

Kad su deca u pitanju, tužilaštvo je, po krivičnom zakoniku, obavezno da odredi zadržavanje mogućim počinocima u trajanju od 48 sati.

Po isteku hitnih mera, tužilaštvo može da pokrene postupak za donošenje mera zaštite u porodici pre sudom.

Tužilac rukovodi i predistražnim postupkom, odnosno koracima policije i, donekle, centra za socijalni rad tražeći od njih informacije kako bi odlučio o podizanju krivične prijave.

Tužilaštvo, između ostalog, može da saslušava oštećene, počinioce, svedoke, traži veštačenja, izdaje naloge za pretres telefona počinioca ili žrtve (za šta mu je potrebna saglasnost žrtve).

Posle skupljanja svih neophodnih informacija, tužilaštvo odlučuje da li će podneti optužnicu ili odbaciti krivičnu prijavu.

Kad je maloletno lice oštećeno i kad ga saslušava tužilaštvo, ono mora da ima zakonskog zastupnika (ako je jedan roditelj učinio krivično delo, drugi roditelj je zastupnik) i obavezno se, po službenoj dužnosti, postavlja privremeni zastupnik iz reda advokata.

Prema Zakonu o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, deca bi u slučajevim porodičnog nasilja trebalo da budu saslušana najviše dva puta, osim u izuzetnim slučajevima, a njihovo saslušanje može da bude i snimljeno i zatim pušteno tokom suđenja.

Kako bi se sprečila dodatna traumatizacija dece, preporuke su da se deca saslušavaju jednom, da se tokom ispitivanja koristi forenzički intervju i da se razgovor snima, kako bi se zatim taj snimak koristio u svim daljim fazama postupka.

Tužilaštvo osobama koje su preživele porodično nasilje može da dodeli status posebno osetljivih svedoka. Tada dete može da se saslušava i bez prisustva okrivljenog.

Izvor: Tužilac Boban Nakić, Autonomni ženski centar

Koja je uloga centra za socijalni rad?

Centri za socijalni rad imaju više zadataka kada je u pitanju sprečavanje porodičnog nasilja, koje obavljaju različiti radnici.

- Dežurni radnik

Dežurni radnik Centra za socijalni rad zadužen je za hitno zbrinjavanje žrtava, ukoliko je potrebno da se deca sa nenasilnim roditeljem ili sama izmeste iz porodice u sigurnu kuću ili hraniteljsku porodicu. Dežurni radnik, takođe, dužan je da u roku od osam sati dostavi policiji, a u roku od 24 sata tužilaštvu, osnovne informacije o porodici iz evidencije - ukoliko je porodica iz bilo kog razloga na evidenciji centra. Ovo je neophodno kako bi policija donela odluku o hitnim merama, a tužilaštvo o njihovom produženju.

- Voditelj slučaja

Voditelj slučaja vrši početnu procenu postupanja i procenjuje koje su potrebe osobe koja je preživela nasilje na osnovu razgovora sa njom, decom i odvojeno sa nasilnikom, kao i na osnovu terenske posete porodici i prikupljenih podataka od drugih institucija, poput škole.

U skladu sa ovom procenom, pravi plan podrške. Ovaj plan sadrži: mere bezbednosti iz nadležnosti centra za socijalni rad (poput izricanja preventivnog i korektivnog nadzora roditeljima u vršenju roditeljskog prava ili smeštanja u sigurnu kuću) i mere podrške (psihološke, pravne, materijalne, stambene, za zapošljavanje). Sa ovim planom osoba za koju se on donosi mora da bude upoznata, kao i da ga potpiše.

Voditelj slučaja paralelno saraduje i sa policijom i tužilaštvom, pomaže u prikupljanju dokaza, priprema podatke o slučaju za sastanke grupa za koordinaciju i saradnju i dostavlja nalaze i mišljenja tužilaštvu i sudovima (u krivičnim i parničnim postupcima za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici po Porodičnom zakonu, razvod braka, izmenu odluke o poveravanju dece ili regulisanje ličnih odnosa deteta i roditelja sa kojim ne živi).

Procene centra za socijalni rad nisu obavezujuće za druge institucije, pa ih policija, tužilaštva i sudovi mogu, ali ne moraju uvažiti.

U slučaju kada je dete žrtva, ukoliko je to neophodno, voditelj slučaja preduzima mere starateljske zaštite deteta, izdvaja decu iz porodice i zastupa mišljenje organa starateljstva na sudu.

Centar može po službenoj dužnosti da pokrene postupak za lišenje roditeljskog prava nasilnika ili postupak za određivanje mera zaštite od nasilja po Porodičnom zakonu ili da odredi nasilniku korektivni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava (upozorava nasilnike na nedostatke u roditeljstvu, obavezuje ga da ide na lečenje ili tretman za nasilnike, obavezuje ga da redovno dolazi u centar za socijalni rad i obaveštava o svom roditeljstvu).

Nakon odluka sudova (bilo po krivičnim prijavama, porodičnim parnicama, razvodima braka i slično), voditelj slučaja sprovodi odluke suda poput kontrolisanog viđanja sa decom, prinudnog izvršenja odluke o poveravanju dece ili viđanja sa decom.

- Stručni radnik - član grupa za koordinaciju i saradnju

Stručni radnik učestvuje u radu grupa za koordinaciju i za sastanke prikuplja podatke o pojedinačnim slučajevima od voditelja slučaja. Posle sastanka, voditeljima dostavlja individualne planove izrađene na sastancima, po kojima onda voditelji postupaju.

Šta su grupe za koordinaciju i saradnju?

Grupe za koordinaciju i saradnju čine javni tužioci, policija i centri za socijalni rad. Ove grupe uspostavljene su Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici.

Zakonom je propisano da grupama rukovodi javni tužilac i da se sastaju najmanje jednom u 15 dana kako bi razmatrale sve prijavljene slučajeve porodičnog nasilja, kao i tekuće slučajeve kada za tim ima potrebe.

Na sastancima, tužioci, policajci i socijalni radnici razmenjuju informacije prikupljene posle prijave, kao i informacije o tome da li je porodica bila na evidenciji centra za socijalni rad i zbog čega i da li je nasilnik prethodno osuđivan.

Grupa, na osnovu informacija razmenjenih na sastanku, donosi procenu rizika i odlučuje o tome koje mere zaštite će tražiti. U Srbiji se ovaj rizik ne procenjuje na osnovu međunarodno priznatih skala, koje uključuju i procenu rizika od smrtnog ishoda.

Grupa na istom sastanku izrađuje Individualni plan - plan mera koje će svaka od institucija preduzeti kako bi žrtva - ali i drugi članovi porodica kojima je potrebna podrška - bili bezbedni i dobili neophodnu pomoć: psihološku, pravnu, ili neku drugu. Mere podrške će zatim sprovesti voditelj slučaja u centru za socijalni rad. Dužnost centra za socijalni rad je da upozna žrtvu sa planom koji je grupa za nju izradila.

Osobe koje su preživele nasilje imaju pravo da učestvuju na sastanku grupe, u delu u kom se razgovara o njihovom slučaju. Učešće je od velike važnosti za njenu bezbednost, ali i za izradu plana podrške u skladu sa njenim potrebama. Nadležne ustanove ih retko pozivaju.

Grupe na sastanke mogu da pozovu i predstavnike drugih ustanova koje bi mogle da imaju ulogu u pružanju podrške i zaštite - poput predstavnika zdravstvenih ustanova, škola ili nacionalne službe za zapošljavanje. Ovo se u praksi retko dešava.

Iako bi trebalo da raspravljaju o svim slučajevima, podaci o broju izrađenih individualnih planova i izveštaji nadzornih organa pokazuju da se ovi planovi prave u najvećem broju samo za nove slučajeve u kojima je rizik od ponavljanja nasilja visok.

Izveštaji Zaštitnika građana pokazuju da Grupe za koordinaciju nemaju ujednačene načine rada, procena i dogovora: različito se procenjuju rizici i individualni planovi se pišu na različite načine, ali često suviše uopšteno.

Neke grupe razmatraju sve prijavljene slučajeve porodičnog nasilja, a neke samo slučajeve u kojima je policija procenila da je rizik od ponavljanja nasilja visok. Dok neke grupe razmatraju i tekuće slučajeve, većina to ne radi, pa se ne procenjuju promene u proceni rizika ni po žene ni po njihovu decu, do kojih može doći kada nasilnik prekrši mere, pokrene se brakorazvodna parnica ili krivični postupak.

Grupe retko razmatraju i da li su mere podrške pomogle, da li ih je potrebno izmeniti ili uvesti nove. Ovaj deo evaluacije i odlučivanja o daljim koracima uglavnom rade sami centri za socijalni rad.

Koja je uloga sudova?

Sudovi mogu da odlučuju o porodičnom nasilju u krivičnim i parničnim postupcima. Oni odobravaju produženje hitnih mera i odlučuju o merama zaštite od nasilju u porodici. Porodični sud može doneti mere zaštite deteta, i onda kada to nije postavljeno kao zahtev, ukoliko proceni da je potrebno.

Kada su u pitanju brakorazvodne parnice ili parnice o starateljstvu, sudove samo pravosnažna presuda obavezuje da nasilje uzmu u obzir u donošenju odluke o roditeljskim pravima i modelu viđanja deteta sa roditeljima. Ipak, postojanje krivičnog postupka može sudu ukazati na informacije neophodne za odluku.

Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja iz 2009. i Posebni protokol za pravosuđe u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima iz 2014. godine, međutim propisuju da sudije u porodičnim sporovima mogu da i bez postavljenog zahteva stranaka odrede jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici ili odluče o potpunom ili delimičnom lišenju roditeljskog prava.

Porodični sudovi takođe mogu da raspravljaju o tome da li je bilo nasilja u porodici i sud je ovlašćen da istraži i utvrdi da li je bilo nasilja.

Koja je uloga škole?

Onog trenutka kada škola dobije saznanje o porodičnom nasilju - na osnovu razgovora sa učenicom, promena u ponašanju učenika ili neko od učenika u poverenju kaže nastavniku da njegov drug/drugarica trpi nasilje u porodici - dužna je da obavesti Školsku upravu.

Tim za nasilje, koji je prošao potrebne obuke, zatim obaveštava direktora škole, koji zajedno sa timom radi procenu i plan daljih aktivnosti. Obaveza škole je da obavesti policiju, tužilaštvo ili centar za socijalni rad, a nisu dužni i ne treba da se bave utvrđivanjem (istragom) i dokazivanjem.

Predstavnici škole ne obavljaju razgovor sa roditeljem koji vrši nasilje, ali mogu razgovarati se nenasilnim roditeljem ili drugom odraslom osobom u koju dete ima poverenja, samo ako to neće ugroziti bezbednost učenika.

Ukoliko je dete u poverenju govorilo o nasilju sa osobljem škole, o razgovoru se ne informiše ni nenasilni roditelj, a detetu se mora objasniti da je škola obavezna da prijavi nasilje, ali da u prijavi neće navesti ko je izvor informacija.

U ovim slučajevima, škola treba da insistira da institucije prvo naprave sveobuhvatni plan bezbednosti i delovanja za dete, pa tek onda da se krene sa sprovođenjem bilo kakvih akcija i mera - što je dužnosti i drugih institucija.

Posle prijave, škola u roku od najduže 15 dana treba da dobije povratnu informaciju o tome šta nadležni državni organi planiraju da preduzmu ili su preduzeli. Ako ih niko ne obavesti o preduzetim koracima, škola bi trebalo da traži informacije od lica za vezu institucije kojoj je prijavila slučaj.

Škola može učestvovati u sastanku grupe za koordinaciju i saradnju u planiranju mera podrške za dete iz nadležnosti škole. Realizacija tih mera je obavezujuća.

Ukoliko nasilni roditelj dođe u školu, preti ili napadne osoblje ili ošteti imovinu škole, škola može da podnese krivičnu prijavu, kako bi nasilnik bio gonjen po službenoj dužnosti, i da traži da prisustvuje narednom sastanku Grupe za koordinaciju i saradnju kako bi se plan prilagodio.

Ukoliko je dete obuhvaćeno hitnim merama, centar za socijalni rad mora odmah o tome da obavesti škola ili vrtić, a oni ne smeju da omoguće kontakt deteta i nasilnog roditelja.

Neki od pokazatelja da je u porodici prisutno fizičko nasilje nad detetom mogu biti: prelomi i modrice, različite povrede, opekotine, ogrebotine po rukama, šakama, nogama, licu, ožiljci i sve to bez adekvatnog objašnjenja kako i kada su nastali.

Neki od pokazatelja da je u porodici prisutno psihičko i emocionalno nasilje nad detetom mogu biti: promene u ponašanju koje nisu posledica određenog razvojnog doba ili nečega što se medicinski može obrazložiti (povlačenje u sebe, pojačana agresivnost ili autoagresivnost).

Neki pokazatelji da je u porodici prisutno zanemarivanje deteta mogu biti: higijenski zapušteno dete, odnosno odeća ili obuća koji su konstantno prljavi, odeća ili obuća koju dete nosi je neprikladana u odnosu na godišnje doba i njegov uzrast, dete je neumiveno, prljavih ruku, kose, pokvarenih zuba.

Ukoliko ne postoji realan medicinski razlog, simptomi zanemarenosti mogu biti i neuhranjenost, odnosno gojaznost deteta, koji moraju biti medicinski provereni, odnosno, utvrditi da li je razlog tome hormonalni poremećaj, neki vid psihosomatike itd.

Izvor: Psihološkinja Snežana Mišić, Ministarstvo pravde (publikacije: Odgovori na nedoumice i dileme oko primene Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, Zašto moramo zajedno protiv nasilja u porodici)

Koja je uloga zdravstvenih radnika?

Kada se kod zdravstvenog radnika javi sumnja da postoji zlostavljanje ili zanemarivanje deteta treba preduzeti sledeće:

- Preduzeti medicinsko zbrinjavanje povreda/bolesti deteta
- Dokumentovati stanje deteta, što podrazumeva precizno beleženje podataka o identitetu deteta, pratilaca i navodnog počinioca. Ako postoji mogućnost, povrede deteta treba fotografisati
- Konsultovati se sa stručnim timom, koji je obučen za rad na zaštiti od zlostavljanja i zanemarivanja, i konsultacija ne bi smela da uspori ili odloži hitno zbrinjavanje povreda i bolesti deteta ukoliko je takav postupak indikovano
- Proceniti rizik od zlostavljanja i zanemarivanja deteta zajedno sa stručnim timom
- Obavestiti Centar za socijalni rad i policiju

Zdravstveni radnik bi trebalo da kaže detetu da ima obavezu prijavljivanja, bez obzira da li je ono sa prijavom saglasno ili ne, te da je zbog njegove dalje bezbednosti potrebno da kaže čega se sve plaši i koji su to razlozi zbog kojih ne sme da prijavi, kako bi i policija, tužilaštvo i Centar za socijalni rad sa tim bili upoznati.

Ukoliko osoba ne daje saglasnost, u prijavi policiji ili centru za socijalni rad se naglašava da zdravstvena ustanova prijavljuje nasilje bez saglasnosti žrtve, navode razlozi zbog kojih žrtva ne sme da prijavi nasilje i da zdravstvena dokumentacija o nasilju može biti dostavljena po zahtevu tužilaštva.

Grupa za koordinaciju i saradnju zatim prikuplja sve neophodne informacije od centra za socijalni rad, škole, vrtića i drugih ustanova, napraviti sveobuhvatni plan i bezbednosne procene, pa tek onda sledi intervencija pojedinačnih službi.

Ukoliko žrtva nasilja u zdravstvenu ustanovu dolazi pošto je prijavila nasilje policiji, zdravstveni radnici zbrinjavaju povrede žrtve, i beleže ih na obrascu koji je predviđen Posebnim protokolom za zdravstvene radnike.

Veoma je važno da žrtva uzme primerak izveštaja lekara specijaliste, jer je izveštaj predstavlja dokaz. Kopiju izveštaja žrtve daju nadležnom policijskom službeniku ili tužiocu, a original čuvaju kod sebe ili kod osobe od poverenja.

Izvor: Doktor Stefan Stošić, Ministarstvo pravde (publikacija: Zašto moramo zajedno protiv nasilja u porodici)